

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เรื่อง กระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมจากอัตลักษณ์ที่เป็นต้นทุนศรัทธาเดิม ชุมชนบ้านหนองยางคำ ตำบลกองนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เป็นนวัตกรรมทางสังคมที่มุ่งเน้นเพื่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งแตกแยกของคนในชุมชนและสร้างความตระหนักรู้ มีจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือเพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมจากอัตลักษณ์ที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนแก้ปัญหาชุมชนบ้านหนองยางคำ ตำบลกองนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ซึ่งมีวัตถุประสงค์งานวิจัย 3 ประการ คือ

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนที่เป็นต้นทุนศรัทธาเดิมของบ้านหนองยางคำ ตำบลกองนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย
 2. เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมจากอัตลักษณ์ที่เป็นต้นทุนศรัทธาเดิมของชุมชนบ้านหนองยางคำ ตำบลกองนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย
 3. เพื่อทดลองใช้และประเมินผลกระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมจากอัตลักษณ์ที่เป็นต้นทุนศรัทธาเดิมของชุมชนบ้านหนองยางคำ ตำบลกองนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย
- งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยโดยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี คือ วิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณร่วมกัน (Mixed Methodology) และประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิทยา (Methodology) ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research : CBR) ซึ่งมี 7 ขั้นตอน คือ

1. แสวงหาตัวนักวิจัย
2. การพัฒนาโจทย์วิจัย
3. การออกแบบวิจัย
4. การทำความเข้าใจร่วม
5. การจัดการข้อมูล
6. การใช้ประโยชน์จากข้อมูล
7. การถอดและสรุปบทเรียน

การวิจัยนี้ใช้กรอบเทคนิคในกระบวนการวิจัยดังนี้

1. การจัดเวทีเสวนาวางแผนปฏิบัติ อย่างมีส่วนร่วมให้ชุมชนมีส่วนร่วมด้านการวางแผน การจัดการและสร้างขีดความสามารถในการคิด วางแผน ปฏิบัติให้ชุมชนตระหนักถึงความเชื่อมโยงระหว่างแผนกับปฏิบัติการ

2. การจัดกระบวนการอย่างมีส่วนร่วม มุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมโดยตรงของชุมชนในพื้นที่ ด้วยการเรียนรู้ ด้วยปฏิบัติการพัฒนามีกระบวนการโปร่งใสสร้างความหลากหลายในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนกับผู้วิจัยส่งผ่านความรู้ด้วยกระบวนการอย่างมีส่วนร่วม

3. การประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างพึงพอใจเต็มใจ (Appreciative Influence Control : AIC) เพื่อสร้างความพึงพอใจให้ผู้มีส่วนร่วมเวทีตระหนักถึงการมุ่งตรงสู่เป้าหมายเดียวกัน สามารถใช้ติดตามเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการร่วมมือกัน

4. Time Line เส้นบอกเวลาเรื่องราวเหตุการณ์สถานการณ์ ประวัติศาสตร์ชุมชน ใช้เป็นเครื่องมือวิเคราะห์เหตุการณ์ สถานการณ์ ปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนเพื่อต้องการแสวงหาบุคคลที่ให้ข้อมูล เหตุการณ์ในระยะหนึ่ง ๆ เข้าใจคิดถึงปัจจุบัน

โดยกรอบเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่

ดำเนินการ โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มเป้าหมายเจาะจงเลือกจากผู้คนที่มีความรู้ลักษณะตามงานวิจัย โดยมีวิธีค้นหาจากผู้คนที่เห็นคุณค่าและเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญเรื่อง ความศรัทธาในอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชน อันเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชนและเห็นคุณค่าขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ด้วยการสำรวจชุมชน สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ทั้งผู้นำชุมชนและผู้คนในชุมชน จำนวน 178 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษามีทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ ได้แก่ เอกสาร การจัดเวทีสนทนา เวทีชาวบ้าน เวทีเสวนาทางวิชาการ ประวัติศาสตร์ชุมชน การสนทนากลุ่ม (Focus Group) การสนทนากลุ่มย่อย การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) และที่สำคัญคือสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation) เชิงปริมาณเพื่ออธิบายการเคลื่อนไหวตัวของงานวิจัยและคุณลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย โดยกรอบในการสรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ มีลำดับขั้นดังนี้ ระยะเวลาที่ใช้ใน

สรุปผลการวิจัย

1. อัตลักษณ์ชุมชนที่เป็นต้นทุนศรัทธาเดิมของชุมชนบ้านหนองยางคำ ตำบลกองนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย อัตลักษณ์คือ ตัวตนของชุมชนซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะของชุมชนเป็นวิถีตัวตนเฉพาะของชาวบ้านหนองยางคำได้มีการยึดถือปฏิบัติเคารพนับถืออันเป็นขนบ ธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ที่ปรากฏแก่สาธารณชนมาเป็นระยะเวลายาวนาน ซึ่งมีสถานะเป็นต้นทุนศรัทธาเดิม ผลจากการลงพื้นที่ชุมชนจากสถานการณ์ปัจจุบันในความสัมพันธ์ต่ออัตลักษณ์ส่วนใหญ่แล้ว ชุมชนให้ความสำคัญต่ออัตลักษณ์ที่เป็นต้นทุนศรัทธาเดิมแบบสืบทอดต่อกันมาแต่บรรพบุรุษ ที่มีความเชื่อศรัทธามาแต่เดิมในทางการดำเนินวิถีชีวิตนั้นหมายความว่า การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ส่งผลให้ชุมชนถูกรอบงำไปด้วยวัตถุนิยมที่มีความเจริญอย่างรวดเร็ว จึงก่อให้เกิดความโลภ ความโกรธ ความหลงกลับกลายเป็นครอบครัวที่โคดเคี้ยวเดียดผายเห็นแก่ตัว เกิดความขัดแย้งระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน ทำให้จริยธรรมของคนสังคมเสื่อมถอยขาดองค์ความรู้ไม่มีภูมิธรรม ภูมิปัญญา ลืมไปว่าปัจจุบันเราต้องพึ่งพาสังคมในชุมชนมีการดำเนินชีวิตด้วยการประพฤติปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อที่ยึดถือร่วมกันมาโดยได้ค้นพบอัตลักษณ์ต้นทุนศรัทธาเดิมของชุมชนหนองยางคำอันเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจร่วมกันของคนในชุมชนสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ 1) หลวงพ่ออินทร์แปลงพระศักดิ์สิทธิ์เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ 2) หนองเล็งแซ่แหล่งน้ำที่หล่อเลี้ยงชุมชน 3) นกกระยางคำสัญลักษณ์ชุมชนบ้านหนองยางคำ 4) ตำนานห้องดั่งปริศนาที่เล่าขานกันมา 5) โบโพธิ์หอมต้นไม้แห่งการตรัสรู้ปริศนาความหอม และ 6) เจดีย์เก่าพระนางเจียวค่อมไชยเชษฐา ในปัญหาความขัดแย้งของชุมชนที่เกิดขึ้นและมีที่ท่าว่าจะเกิดความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ แต่ยังมีสิ่งที่ชุมชนได้เคารพศรัทธายึดถือร่วมกันอย่างเหนียวแน่น โดยจะเห็นว่าต่างคนต่างทำก็ตาม และการดำเนินวิถีชีวิตความเป็นครอบครัวและสังคมเครือญาติยังคงพอมิให้เห็น ดังนั้น จึงจำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนและปรับเปลี่ยนค่านิยมวิถีชีวิตใหม่ด้วยกิจกรรมกระบวนการผ่านอัตลักษณ์ชุมชนนำหลักพุทธธรรมศรัทธา 4 พรหมวิหาร 4 และคุณลักษณะ 6 ประการ สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีงาม

2. เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมจากอัตลักษณ์ต้นทุนศรัทธาเดิมของชุมชนบ้านหนองยางคำ ตำบลกองนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จากสถานการณ์ที่กล่าวข้างต้นกลุ่มชุมชนจริยธรรมจากอัตลักษณ์ จึงได้นำกระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมมาขับเคลื่อนกิจกรรมผ่านอัตลักษณ์ จนเกิดท่าทีในการแสดงความต้องการปฏิบัติ

ตามหลักพุทธธรรมศรัทธา 4 พรหมวิหาร 4 และคุณลักษณะ 6 ประการ ของกระบวนการ เสริมสร้างจริยธรรมจากอัตลักษณ์ต้นทุสนศรัทธาเดิม เพื่อให้เกิดพลังสู่การปฏิบัติเกิดคุณค่าที่ดี งามต่อระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระดับรากหญ้าภายใต้ การเสริมสร้างความรัก สามัคคี มีเมตตา กรุณา เกิดจากกระบวนการเสริมสร้างจริยธรรม จากอัตลักษณ์ที่เป็นต้นทุสนศรัทธาเดิม เครื่องญาติที่ศรัทธาตามแบบแผนของบรรพบุรุษหลอม รวมจิตใจให้เกิดชุมชนจริยธรรมจิตใจงาม ที่สืบทอดส่งผ่านกระบวนการจากรุ่นสู่รุ่นจนเกิดชุมชน จริยธรรมแห่งปัญญาที่นำเอาความรัก ความศรัทธาเป็นจุดแข็งใช้แก้ปัญหาขับเคลื่อนจนเกิด ความรัก ความสามัคคี มีจิตใจงาม เกิดสุขยั่งยืนแก่ชุมชน

3. การประเมินผลกระบวนการผ่านกิจกรรมจากอัตลักษณ์ต้นทุสนศรัทธาเดิม จากการ วิเคราะห์พบว่า พฤติกรรมการแสดงออกของคนในชุมชนผ่านกิจกรรมกระบวนการเสริมสร้าง จริยธรรมจากอัตลักษณ์ต้นทุสนศรัทธาเดิมทั้งหมด 23 กิจกรรม ซึ่งการขับเคลื่อนชุมชนทำให้ คนในชุมชนได้มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปเกิดองค์ความรู้ใหม่ จริยธรรมใหม่ โดยเรียนรู้ได้ เจริญประจักษ์ในพฤติกรรมการแสดงออกผ่านกิจกรรมหลักในการปฏิบัติและเรียนรู้ร่วมกัน ใน 2 ช่องทางคือ 1) การนำชุมชนปฏิบัติต่ออัตลักษณ์ต้นทุสนศรัทธาเดิม และ 2) การนำชุมชน ปฏิบัติตามประเพณีฮีตสิบสอง ทำให้ชุมชนเกิดจริยธรรมแห่งการแสดงออกซึ่งการข้มให้ ทักทาย ไหว้กัน ผูกพัน สามัคคี มีน้ำใจ ให้อภัย ใฝ่พอเพียง อันเป็นผลจากการประเมินได้ พบว่าชุมชนเกิดความรัก สามัคคี มีจิตใจงาม เกิดความสุขแก่ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อค้นพบในงานวิจัย

1. ข้อค้นพบเรื่องหนองยาคำในทัศนคติของผู้วิจัย

หนองยาคำนั้น ไม่ใช่เป็นหมู่บ้านเพียงแต่การเรียกชื่อตามที่ตั้งกันตามทางการเท่านั้น หากแต่เป็นที่เรียกกันตามลักษณะภูมิประเทศและมีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานมาเป็นระยะ เวลานานหลายร้อยปี โดยการค้นพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์หลายอย่างที่ยังไม่มีการศึกษา จากหน่วยใด เช่น ซากอิฐดินเผา เครื่องปั้นดินเผา เงินโบราณและเครื่องใช้สอยต่าง ๆ แต่กั ้พอที่จะสันนิษฐานความเป็นมาจากถาวรวัตถุ พระพุทธรูปปั้นเนื้อประตาย ซากปรักหักพังและ เส้นทางที่เชื่อมโยงกันจากประวัติที่เขียนไว้พอคร่าว ๆ กอรปกับผู้วิจัย ได้อยู่ในพื้นที่จริงได้ พบว่าเป็นสถานที่อาณาจักรกรุงศรีสัตนาคณหุต (กรุงเวียงจันทร์) ยุคล้านช้าง โดยเป็นยุคแห่ง ความเจริญรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนาที่มีพระไชยเชษฐาธิราช กษัตริย์แห่งกรุงเวียงจันทร์ ได้ สร้างวัดและพระพุทธรูปไว้ในพระศาสนาเป็นจำนวนมากอันได้รวมถึงวัดบ้านหนองยาคำนี่

ด้วย ที่ได้มอบให้พระชายาสร้างพระพุทธรูปปางมารวิชัยไว้บนซากอิฐโบราณพร้อมกับพระธาตุเจดีย์คู่กันเป็นสัญลักษณ์ นับว่าเป็นร่องรอยทางพระพุทธศาสนาที่มีความเจริญรุ่งเรืองแผ่มาในบริเวณดังกล่าว มีการขุดพบไหโบราณที่ชาวบ้านเรียกกันว่าไหเงินไหคำบริเวณใกล้เคียงกันอยู่เสมอและนับว่าสถานที่บริเวณแห่งนี้นอกจากจะอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้พืชพรรณธัญญาหารและแหล่งน้ำแล้วยังเป็นที่เสมือนมนต์คลังสำหรับผู้พบเห็นที่ชุมชนได้มีความเคารพศรัทธา จึงสรุปได้ว่า หนองยางคำ คือ หมู่บ้านทางประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาที่มีกษัตริย์ยุคล้านช้างได้มาสร้างไว้ให้เป็นที่เคารพศรัทธาของคนถึงยุคปัจจุบัน

2. ข้อค้นพบเรื่องความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในทัศนคติของผู้วิจัย

ความเคารพศรัทธาคือ ความเชื่อของคนที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในบริเวณสถานที่จุดศูนย์รวมของบ้านหนองยางคำคือวัดจำปาทอง ที่เป็นสถานที่แห่งการรวมเอาสิ่งที่ศรัทธาร่วมกันมารวมกันไว้ในสถานที่เดียวกันดังกับถูกเนรมิต สิ่งอัศจรรย์ต่างๆที่เกิดขึ้นราวกับปาฏิหาริย์ได้ปรากฏขึ้นมาตามลำดับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยเองก็ไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้อะไรได้มากนัก โดยสิ่งที่ทำให้คนในชุมชนศรัทธาก็ได้เกิดเทียบเคียงมากับความศรัทธาในพระพุทธศาสนาควบคู่ไปด้วยกัน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ถูกหยิบยกมาเล่าและกล่าวขานทั้งตำนานและเห็นประจักษ์ได้ในปัจจุบัน จากสิ่งที่ได้สัมผัสและผู้วิจัยค้นพบได้ว่า พระพุทธรูปคือหลวงพ่อินทร์แปลง พระศักดิ์สิทธิ์กว่า 500 ปี เป็นพระพุทธรูปที่ชาวบ้านได้ให้ความเคารพศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง ด้วยบารมีแห่งความศักดิ์สิทธิ์ขององค์หลวงพ่อยังแผ่ไปยังสิ่งที่มีอยู่ในสถานที่ต่างๆด้วย เช่น การเกิดปรากฏการณ์ข้องดังมาจากพื้นดิน ไบโพธิ์เกิดมีกลิ่นหอมราวกับน้ำอบน้ำหอม คนได้พบเจอชิประชาวเดินจงกรมรอบอุโบสถวัด องค์หลวงพ่อินทร์ลืมหืมน้ำได้มีแสงสีเขียวได้พุ่งจากอกหลวงพ่อหนองเล็งเห็นเกิดการแหวกทางยาวเหมือนเรือวิ่งผ่านในวันพระและหลายต่อหลายเหตุการณ์เป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความเคารพศรัทธาต่อสถานที่แห่งนี้ควบคู่ไปกับการศรัทธาในพระพุทธศาสนาและเป็นที่ยอมรับกันว่า ทุกสถานการณ์ ทุกเหตุการณ์ทุกปรากฏการณ์ นั้นเป็นเพราะบารมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีความเชื่อว่าเป็นดวงจิตขององค์หลวงพ่อและดวงจิตของพระโขนงและพระนางเขียวล่อม จนเกิดภาพถ่ายติดรูปปั้นและไหโบราณขนาดใหญ่มาแล้วนั้น จึงเป็นที่สร้างความมั่นใจกับคนในชุมชนว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทุกอย่างที่เกิดขึ้นนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้คนในชุมชนเกิดความศรัทธาเคารพนับถือร่วมกันและปฏิบัติตนในสิ่งที่ดีงามตามครรลองพระพุทธศาสนาควบคู่กันไปเพราะเชื่อว่าคนที่ทำดีเท่านั้นที่จะได้รับการช่วยเหลือจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์หากแต่ใครที่ลบหลู่ก็จะได้รับผลดั่งมีเกิดขึ้นเป็นไข้จับต้นบ้าง ลมชักบ้าง ลอยเหมือนกับงูบ้างหรือป่วยกะทันหันถึงเสียชีวิตก็มีซึ่งปรากฏแก่

ตายคาคนมาแล้ว สิ่งเหล่านี้เป็นที่ทำให้เกิดการยอมรับมีความเคารพ นับถือศรัทธาร่วมกันมาจนถึงปัจจุบันซึ่งเรียกได้ว่า เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวหล่อหลอมจิตใจตั้งแต่เกิดถึงตายของคนในชุมชนนี้อยู่ร่วมกันด้วยสันติสุขและเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยเองค้นพบว่า ชุมชนภายใต้ความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ซึ่งจะบอกได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนไปแล้วคงไม่มีใครคัดค้านหรือแย้ง ชุมชนก็ยังไม่ละทิ้งที่จะยึดพระพุทธศาสนา หลักธรรมคำสอน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมควบคู่กันไปอย่างกลมกลืนและเหนียวแน่น

3. ข้อค้นพบเรื่องเกี่ยวกับพิธีกรรมที่ปฏิบัติต่ออัตลักษณ์ในทัศนคติของผู้วิจัย

พิธีกรรม คือ สิ่งที่ได้ประพฤติกฎีปฏิบัติร่วมกันของคนในชุมชนที่แสดงออกถึงการสักการะ เคารพบูชา ได้ค้นพบว่าชุมชนให้ความสำคัญกับพิธีกรรมอันแสดงออกต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นอย่างมากแม้จะมีปัญหาความขัดแย้งแต่ก็ไม่ใช่อุปสรรคของการร่วมพิธีกรรมเลย โดยเฉพาะสิ่งที่ได้สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษเป็นการสืบทายาทจากรุ่นสู่รุ่น อันได้แก่ การฟ้อนนางเทียม การรำวงสรวง การเลี้ยงศาลปู่ การบวงสรวงต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือกันในชุมชน มีหลวงพ่อดินทร์แปลง ศาลปู่ขาว ศาลปู่ดำ ศาลปู่จันทร์ ศาลปู่ดำน และการนับถือปูนาคราชที่ชุมชนได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง จากการทำพิธีกรรมต่างๆต่อสิ่งเหล่านี้ผู้วิจัยยังได้พบว่า เป็นการสืบทอดกันมาทางสายเลือดที่จะผู้นำประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ นอกจากนั้นชุมชนยังให้ความสำคัญที่จะปฏิบัติต่อสิ่งนี้ซึ่งจะขาดเสียมิได้ โดยมีความเชื่อกันว่าถ้าไม่ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมนี้จะเกิดสิ่งชั่วร้ายเกิดขึ้น แก่ตนเอง ครอบครัวและชุมชนด้วย แต่ที่สังเกตและได้ร่วมพิธีกรรมหลายๆพิธีกรรม มีสิ่งที่คนในชุมชนไม่ได้ละทิ้งหรือปล่อยให้ขาดหายไป นั่นคือ การประกอบพิธีการใดก็ตามคนในชุมชนจะต้องประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนาก่อนเสมอ เช่นการทำพิธีเลี้ยงศาลปู่ก็จะมีการทำบุญตักบาตร ไหว้พระ รับศีลจากนั้นจึงจะทำพิธีกรรมในส่วนนั้น ทัศนะของผู้วิจัยจึงเชื่อว่าคนในชุมชนถึงจะมีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เขาเคารพศรัทธาร่วมกันแต่พิธีกรรม คำสอน ทางพระพุทธศาสนายังเป็นหลักการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนที่เป็นหลักสัจธรรมความจริงที่เชื่อประกอบด้วยปัญญาควบคู่กันไปอย่างมีพลังมากยิ่งขึ้น

4. ข้อค้นพบเรื่องเกี่ยวกับความขัดแย้งที่ปฏิบัติต่ออัตลักษณ์ในทัศนคติของผู้วิจัย

ความขัดแย้ง คือ การที่คนในชุมชนได้มีอคติต่อกัน มีความหลากหลายทางความคิดที่เห็นแตกต่างกันไปแล้วไม่มีการยอมรับต่อความคิดเห็นของกันและกัน จากการศึกษาที่ผู้วิจัยเป็นผู้ที่ทางคณะสงฆ์พระเถระระดับผู้บังคับบัญชาทางการปกครอง ได้มอบหมายภาระหน้าที่ในการเข้าไปเพื่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งของคนในชุมชนที่มีความแตกแยกกันในทุกระดับ

และชุมชนขณะนั้นกำลังมีความต้องการผู้นำทางจิตวิญญาณที่จะเป็นศูนย์รวมจิตใจและนำชุมชนสู่การพัฒนาทางด้านบ้าน วัด โรงเรียนเป็นอย่างมากและนับว่าเป็นการทำนายประกอบกับผู้วิจัยได้มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาช่วยชุมชนเป็นฐานเดิมอยู่แล้ว จึงได้เข้าสู่การคลุกคลีกับสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน ต้องบอกได้ว่าความขัดแย้งภายนอกกับการสัมผัสจริงเหมือนกับคนละเรื่อง ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นมีใช่แค่การเอาชนะหรือการขัดแย้งธรรมดาแต่เป็นการขัดแย้งที่มีการหมักหมมมายาวนานของผู้นำชุมชนและโยงมาถึงผู้นำทางศาสนาไปด้วย ผู้วิจัยได้พบอีกว่า คนใดก็ตามที่เข้ามาช่วยด้วยก็จะถือว่าเป็นคู่ขัดแย้งกันไปด้วยและปัญหาไม่ได้ง่าย คังคิมีการต่อสู้กันอย่างถึงขั้นหมายเอาชีวิตกันและฟ้องร้องเป็นคดีความในเรื่องผลประโยชน์ในบ้านผลประโยชน์ในวัด หยิบยกเอาอัตลักษณ์ชุมชนมาหาประโยชน์ ผู้วิจัยเองก็ได้เจอกับตัวเองที่ถูกฝ่ายมองว่าเราเข้าข้างอีกฝ่ายหนึ่งได้มีการลอบทำร้ายหลายครั้งและที่ทำให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่เสี่ยงต่อชีวิตก็คงเป็นช่วงที่ได้มีคนขับรถตามไล่จนรถที่นั่งมาและมีการข่มขู่ทั้งทางตรงและทางอ้อมมาตลอดเป็นระยะเวลาเกือบหนึ่งปี ปัญหาไม่มีท่าทีว่าจะหยุดลงง่าย ๆ ผู้วิจัยยังถูกคู่ขัดแย้งอีกฝ่ายหนึ่งไปร้องเรียนเพื่อสั่งปลดจากตำแหน่งที่เป็นเจ้าอาวาสอยู่ว่าการแต่งตั้งไม่ชอบด้วยกฎหมาย ยังพบอีกว่ามีการวิ่งเต้นจ่ายเงินเพื่อการเอาชนะต่อกันและกัน พ่วงไปถึงผู้วิจัยก็ถูกสอบจากผู้บังคับบัญชาระดับต่าง ๆ จากการเข้ามาแก้ปัญหาทั้งเป็นการมาเพิ่มประเด็นปัญหาอีกทางหนึ่ง ถึงอย่างไรก็ตามบนความขัดแย้งผู้วิจัยยังมองว่าต้องมีทางแก้พยายามสร้างกัลยาณมิตร ไม่สร้างศัตรูจนวันหนึ่งได้พบว่า การต่อสู้ขัดแย้งแบ่งพรรคพวกกัน ทั้งสองฝ่ายส่วนหนึ่งเกิดจากอคติส่วนตัวของคน อีกส่วนหนึ่งเกิดจากผลประโยชน์และการเมืองท้องถิ่น จึงนำสู่ความขัดแย้งที่ทวีความรุนแรงจนถึงการใช้กำลังและหมายชีวิตของฝ่ายตรงข้าม การต่อสู้คดีความก็มีการดำเนินไป ก็นับว่าอาจเป็นบุญของผู้วิจัยหรือบุญของชุมชนที่ได้พบว่า ทุกครั้งที่มีการต่อสู้คดีความขึ้นโรงศาลทั้งสองฝ่ายก็จะเข้ามาในวัดเพื่อขอพรบารมีให้หลวงพ่อดินทร์แปลงและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนได้ช่วยให้ชนะฝ่ายตรงข้ามอยู่ตลอด ผู้วิจัยจึงเกิดแรงผลักดันมองเห็นช่องทางให้ได้มีแสงสว่างและกำลังใจขึ้นได้ว่าความเคารพศรัทธาในสิ่งเดียวกันอันเชื่อว่าเป็นอัตลักษณ์ที่เป็นศรัทธาเดิมมาแต่บรรพบุรุษจากปู่ย่าตายาย จะสามารถเป็นจุดตั้งจิตหลอมใจแก้ปัญหาความขัดแย้ง แดกแยกของชุมชนได้ด้วย การแก้ปัญหาชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชนนั่นเองนำชุมชนให้มาเกิดความรัก สามัคคี มีจิตใจงามอีกครั้ง

อภิปรายผลการวิจัย

นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เป็นกระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมเรียนรู้ร่วมกัน เป้าหมายแก้ปัญหาความขัดแย้งของคนในชุมชนผ่านอัตลักษณ์ต้นทุนศรัทธาเดิมของท้องถิ่น ที่ได้ยึดตามความเชื่อศรัทธามาตั้งแต่ดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งอธิบายผ่านชนบ ธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม

ประเด็นที่ 1 การศึกษาค้นหาอัตลักษณ์ที่เป็นต้นทุนศรัทธาเดิมของชุมชนบ้านหนองยางคำจากอดีตและปัจจุบันเพื่อการนำศรัทธาเดิมเคลื่อนตัวสู่การแก้ปัญหาความขัดแย้ง ในทัศนะของผู้วิจัย

1. การศึกษาค้นหาอัตลักษณ์ที่เป็นต้นทุนศรัทธาเดิมของคนในชุมชนบ้านหนองยางคำ ตำบลกองนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เป็นความโดดเด่นที่มีเส้นทางแห่งประวัติศาสตร์หลายร้อยปีของความเป็นมาของความเจริญรุ่งเรืองในทางพระพุทธศาสนาที่ทำให้คนได้เข้ามาแสวงหาที่ทำมาหากิน สร้างบ้านเรือนเป็นที่อยู่อาศัยอันเป็นการดำเนินชีวิตคู่กับธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า และแหล่งน้ำที่เป็นแหล่งทำมาหากินของคนในยุคนั้น การมีรากฐานทางประวัติศาสตร์ร่องรอยของความเป็นที่อยู่อาศัยของคนมาก่อนที่จะสร้างจุดสนใจของคนผู้พบเห็น โดยเฉพาะเส้นทางความเป็นมาของพระพุทธศาสนาและมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่เป็นจุดบ่งชี้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างสองฝั่งโขง ที่สันนิษฐานว่าเป็นถิ่นแห่งเมืองล้านช้างศรีสัตนาคนหุต มีพระพุทธรูปเป็นจุดสนใจให้คนที่มาเห็นและมีสิ่งที่ทำให้คนได้เข้ามาสัมผัสทั้งรูปธรรมและนามธรรม โดยเฉพาะการได้มีคนเข้ามาตั้งถิ่นฐานเกิดความเคารพศรัทธาต่ออัตลักษณ์และเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันได้ ทั้งคนในชุมชนถ้าปฏิบัติดีมีความเคารพยำเกรงหรือแสดงความเคารพต่ออัตลักษณ์ของชุมชนอย่างจริงจังและจริงใจ ย่อมทำให้เกิดผลเชิงประจักษ์ว่าชุมชนได้ดำเนินชีวิตมีขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ความประเพณีที่ดีงาม โดยอัตลักษณ์ของชุมชน ทั้ง 6 ประการ คือ 1) หลวงพ่ออินทร์แปลงเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ 2) หนองเล็งแซ่ที่หล่อเลี้ยงชุมชน 3) เคารพในนगरะขางคำ 4) ตำนานผ่องดั่ง 5) ไบโพธิ์หอมมีมาแต่เนาน และ 6) เจดีย์เก่าพระนางเขียว ค่อมไชยเชษฐา แต่ถึงอย่างไรก็คือการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นและเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมแห่งความเจริญทางด้านวัตถุ นิยม บนความเคารพศรัทธาร่วมกันต่ออัตลักษณ์ก็เกิดปัญหาความขัดแย้ง แยกแยกของคนมีความหลากหลายแตกต่างทางความคิดจนเกิดเป็นจุดเสี่ยงแห่งการเกิดความเสื่อมถอยด้าน ศีลธรรม จริยธรรมนำมาซึ่งความอ่อนแอของชุมชน เพราะบางที่เกิดความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ

2. จากการขับเคลื่อนชุมชนจริยธรรมจากอัตลักษณ์ต้นทุนศรัทธาเดิมที่ผ่านมานั้น ทำให้เห็นการเคลื่อนตัวที่เป็นการสนับสนุนฐานคิดที่วางไว้คือ “ศรัทธาในอัตลักษณ์ต้นทุนเดิม เสริมสร้างจริยธรรม นำชุมชนจิตใจงาม” เป็นฐานคิดที่ใช้เป็นคำถามนำในการศึกษาค้นหา อัตลักษณ์ที่ศรัทธาร่วมกัน พบว่าการศึกษาค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชนทำให้ได้เห็นความเคารพ ศรัทธาผ่านการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ทำให้เห็นภาพของความ ศรัทธาในชุมชนที่มีต่อพระพุทธศาสนาและอัตลักษณ์ที่ศรัทธาร่วมกัน ได้ชัดเจน สามารถ เชื่อมโยงปัจจุบันลงไปหาอดีต และสามารถคาดคะเนอนาคตได้ ที่เชื่อมโยงถึงชุมชนจริยธรรม โดยผ่านการดำเนินวิถีชีวิตขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมนั้นทำให้เราประเมิน สถานการณ์ทางสังคมได้เห็นความเสี่ยง และการสร้างภูมิคุ้มกัน สอดรับและไปในทิศทาง เดียวกัน กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 เป็นอย่างดี

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ได้พูดถึงการประเมินสถานการณ์ ว่า สังคมไทยกำลังเผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรมและจริยธรรมและมีการ เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมที่หลากหลาย สะท้อนให้เห็นได้จากคนในสังคมมีความดีในการใช้ ความรุนแรงในการแก้ปัญหาเพิ่มขึ้น ทั้งปัญหาครอบครัว ความคิดเห็นต่างทางการเมือง ขณะกระบวนการยุติธรรมแก้ไขปัญหาก็ไม่เต็มที่ ผู้ใช้ความรุนแรงมักขาดความยับยั้งชั่งใจ มีพฤติกรรมเลียนแบบหรืออาจเกิดจากการเลี้ยงดูขาดการใช้เหตุใช้ผล ขาดความเอื้อเฟื้อ เอื้อ ออาทร ส่งผลให้ความมีคุณธรรมและจริยธรรมของคนในสังคมลดลง ความเสี่ยงต่อค่านิยมที่ดี งามของไทยเสื่อมถอย ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมที่ดีงาม ส่งผลให้สังคมไทย มีความเป็นวัตถุนิยม พฤติกรรมของคนในสังคมเปลี่ยนแปลง ให้มีความสำคัญกับศีลธรรมและ วัฒนธรรมที่ดีงามลดลง มุ่งหารายได้เพื่อสนองตอบความต้องการ การช่วยเหลือเกื้อกูลลดลง ความมีน้ำใจไมตรีน้อยลง ต่างแก่งแย่งเอาเปรียบกัน ทำให้คนไทยขาดความสามัคคี ขาดการเคารพสิทธิผู้อื่นและการยึดผลประโยชน์ประเทศ ส่งผลต่อวิถีชีวิตคนไทยทั้งระดับ ครอบครัว ชุมชนและประเทศการสร้างภูมิคุ้มกันคือ ประเทศไทย มีการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การพัฒนาประเทศบนฐานความรู้และ เทคโนโลยีที่ทันสมัย สังคมไทยมีค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดีงาม ลดอิทธิพลของความทันสมัย และความขัดแย้ง นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน ครอบครัวบ่มเพาะความเป็นไทยที่มีจิตสำนึกและอัตลักษณ์ ทั้งตระหนักถึงรากเหง้าของตน

ปัจจุบันการดำเนินวิถีชีวิตตามวิถีความเชื่อเคารพศรัทธาต่ออัตลักษณ์อย่างแท้จริง ในชุมชนเป็นไปในทางที่เชื่อเพียงการรับสืบทอดมาแต่บรรพบุรุษและศรัทธานับถือแต่ให้

เกิดผลกับตนเองแม้สิ่งที่วิงวอนขอจะถูกคิดหรือไม่ก็ตามเป็นสิ่งซึ่งพบว่าชุมชนได้เคารพศรัทธา แต่ไม่ได้ประกอบด้วยปัญญา ยิ่งความเจริญด้านวัตถุเทคโนโลยีและความทันสมัย ความเป็นสมัยใหม่ทำให้ความเชื่อของชุมชนมุ่งการอ้อนวอนขอแต่ไม่ให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติ จึงเกิดความคิดที่หลากหลายถูกบ้างคิดบ้างไม่มีเหตุผลในการประพฤติดิปฏิบัติที่ดีพออันก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งของชุมชนอย่างที่เกิดขึ้นมาแล้วนั้น ชุมชนจริยธรรมจากอัตลักษณ์ต้นทุนศรัทธาเดิมถือเป็นแนวทางสร้างภูมิคุ้มกัน อันเป็นกระบวนการจริยธรรมใหม่ ความคิดใหม่ กระบวนการเรียนรู้ใหม่ในการสร้างภูมิคุ้มกันถือเอาสิ่งที่เคารพศรัทธาร่วมกันมาแต่บรรพบุรุษ สิ่งที่มีคุณค่า และมีความสำคัญมีอิทธิพลทางความคิดในการดำเนินวิถีชีวิต ปัญหาความขัดแย้งแตกแยก ก็นับว่าเกิดมาจากการเลื่อมถอยทางจริยธรรมของคนที่มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วตามโลกโลกาภิวัตน์แต่การพัฒนาทางด้านจิตใจนั้นกลับเป็นเรื่องของความคิดของใครของเรา ที่ไม่ได้มีการบ่มเพาะให้เกิดขึ้นทั้งระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน จึงเป็นความเสี่ยงที่จะก่อเกิดปัญหาตามมาทางสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคตนอกจากนั้นยังมีแนวโน้มว่าคนคือ จุลรวมของการเคลื่อนตัวทุกอย่างในโลกนี้ สังคมจะสงบร่มเย็นหรือวุ่นวายคนเท่านั้นที่จะกินความสุขให้กับสังคมได้ มิใช่เป็นเพียงแค่การนำเอากิจกรรมมาจัดทำเป็นแค่เปลือกหรือนำหลักความเชื่อ ทฤษฎี แนวการปฏิบัติมากล่าวเป็นเพียงกระพี้ แต่ต้องสร้างความเป็นเปลือก กระพี้สู่ความเป็นแก่นแก่ชุมชนคือการสร้างกระบวนการที่นำสู่การเกิดคุณงามความดีที่เป็นชุมชนที่มีความรัก สามัคคี มีจิตใจงาม เกิดสุขยั่งยืนตามหลักพุทธธรรมที่เชื่อดำเนินด้วยปัญญาอย่างแท้จริง

ประเด็นที่ 2 ศึกษากระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมจากอัตลักษณ์ต้นทุนศรัทธาเดิม ชุมชนบ้านหนองยางคำ ในทัศนคติของผู้วิจัย

1. การขับเคลื่อนกระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมจากอัตลักษณ์นั้น พบว่ามีความยากอยู่ที่การสร้างเชื่อมั่นและมั่นใจของคนในชุมชนและสำคัญที่การสร้างความเป็นธรรมไร้อคติ ความเป็นกลางลดความหวาดระแวงมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ในการขับเคลื่อนกิจกรรมผ่านกระบวนการที่มีอัตลักษณ์ซึ่งชุมชนได้มีความศรัทธาเป็นต้นทุนเดิมแล้ว การรับรู้สู่ความเป็นเจ้าของร่วมกันจึงนับว่าเป็นสิ่งที่ไม่ยาก แต่ต้องใช้ความระมัดระวังอย่างมากในการนำสู่การปฏิบัติเพราะเป็นสิ่งที่มีความอ่อนไหวต่อสภาพจิตใจของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแล้วในการขับเคลื่อนตัวนั้นได้ พบว่า คนในชุมชนยังติดอยู่กับปมอดีตที่มีการกล่าวร้ายตัดสินความถูกผิดตามฝ่ายข้างของตน อันเป็นสัญญาณที่หาจุดประสานยาก ความเชื่อศรัทธาต่ออัตลักษณ์ที่นับถือร่วมกันมาถึงจะเป็นจุดแข็งของชุมชนก็จริงแต่ผู้จะเชื่อม

ประสานและเกิดการยอมรับของคนในชุมชนต้องพึ่งผู้นำทางศาสนาเป็นจุดหลัก เพราะพื้นฐานความเชื่อเดิมแล้วชุมชนยังมีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเชื่อบุญ กรรมเป็นหลัก เดิมในจิตใจคน ฉะนั้นการขับเคลื่อนกิจกรรมผ่านอัตลักษณ์จึงต้องเป็นไปตามทิศทางเดียวกัน และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 คือ เสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวในการบ่มเพาะให้คนมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินวิถีชีวิต โดยการส่งเสริมการมีอาชีพและรายได้ที่แน่นอน สามารถดำรงชีวิตอย่างพอเพียง พื้นฟูวัฒนธรรมที่ตึงมาothi ความเอื้ออาทรและการเป็นเครือญาติมาใช้ในวิถีชีวิต รู้จักใช้ปัญญาในทางที่ถูกต้องและมีจิตสำนึกในการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมที่จะมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมผลักดันให้ชุมชนเปิดพื้นที่สาธารณะในการ จัดกิจกรรมสัมพันธ์อันดีต่อครอบครัวและชุมชน พัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้คนในชุมชน ค้นหาอัตลักษณ์อันโดดเด่นและปลูกฝังความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น พึ่งพาตนเองบนทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นหลัก โดยให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ในชุมชน ลดปัญหาความขัดแย้งทางความคิด เข้าใจในพหุวัฒนธรรม สามารถอยู่ร่วมกันพื้นฐานของความเป็นธรรมและไว้เนื้อเชื่อใจ

2. เมื่อการรับรู้และชุมชนแสดงความเป็นเจ้าของโดยได้รับความเชื่อมั่น ยุติธรรม ไร้อคติต่อกันและกันมีความเป็นกัลยาณมิตรของชุมชนจริยธรรมแล้ว กระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมก็สามารถขับเคลื่อนไปได้โดยไม่ยาก สิ่งที่น่าพาก้าวข้ามความขัดแย้งสู่ความเป็นเจ้าของชุมชนจริยธรรม คือ การเคารพศรัทธาต่ออัตลักษณ์นั้นแสดงออกให้เห็น ได้คือ คุณลักษณะ 6 ประการ การยอมรับความเป็นชุมชนจริยธรรมนั้นคือ การยอมรับในคุณลักษณะ 6 ประการ คือความเป็นเจ้าของคุณลักษณะ 6 ประการนั่นเองซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาท้องถิ่นเชิงพหุลักษณะ (ศักดิ์พงศ์ หอมหวล. 2557 : 11) ขั้นตอนที่ 7 ดำเนินงานศึกษาท้องถิ่นเชิงพหุลักษณะ ระยะลึกละเอียด ที่ว่า ธรรมชาติและธรรมชาติของผู้คน มีการเชื่อเชียวและผลักออก ดังนั้นจึงมีการเพิ่มและลดจำนวนลงในกลุ่มเป้าหมายทั้งที่เป็นตัวแทนชุมชนและครอบครัวต้นแบบ คนและครอบครัวต่างมีชุดความรู้เดิมเป็นของตน สิ่งที่เป็นชุดความรู้ใหม่คือชุมชนจริยธรรมจากอัตลักษณ์เข้ากันได้กับชุดความรู้เดิมของเขาก็จะทำหน้าที่เชื่อเชียว ส่วนที่ไม่สามารถจะเข้าเป็นเนื้อเดียวกับชุดความรู้เดิมก็จะรับไว้ได้เพียงชั่วคราวและจะถูกผลักออกในที่สุดดังที่พบว่า การค้นหาอัตลักษณ์เบื้องต้นมีเพียง 5 อย่าง หลังจากมีการสำรวจร่วมกันจริงในพื้นที่ ชุมชนได้ยืนยันยืนยันว่าอัตลักษณ์ของชุมชนมี 6 อย่างคือต้องเพิ่มตำนานนกระบายคำที่เป็นสัญลักษณ์ของชุมชนเข้าด้วยนั่นเอง

3. แต่สิ่งหนึ่งทำให้เกิดความท้าทายในประเด็นของการขับเคลื่อนงานในสถานการณ์พื้นที่จริงของปัญหาความขัดแย้ง โดยที่ไม่มีใครตอบได้ว่าชุมชนจริยธรรมจากอัตลักษณ์ต้นทุนเดิมจะเดินไปได้ยาวนานเพียงใด จะมีความยั่งยืนมากน้อยเพียงใด ก็ไม่สามารถที่จะตอบได้ แต่เราเชื่อมั่นว่าสิ่งที่ขับเคลื่อนมาด้วยจิตวิญญาณของผู้วิจัยที่เอาชีวิตเสี่ยงกับสถานการณ์ต่างๆ และชุมชนที่มีความตั้งใจสูงต่อการแก้ปัญหาาร่วมกัน ความเป็นชุมชนจริยธรรมที่มีอัตลักษณ์ที่ศรัทธาร่วมกันอย่างเหนียวแน่นและหลอมดวงใจของคนในชุมชนได้จริงแม้จะถูกมองว่าเป็นนามธรรมมากกว่ารูปธรรม การสร้างบ่มเพาะจนเป็นจิตสำนึก นำสู่พลังที่ระเบิดออกจากภายใน จึงเกิดความมั่นใจว่า ชุมชนจริยธรรมจากอัตลักษณ์ต้นทุนศรัทธาเดิมไม่ใช่แค่การศรัทธาสัจจะศีลธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เท่านั้นแต่เป็นศรัทธาที่ปฏิบัติต่อบรรพบุรุษให้ไว้ด้วยจิตวิญญาณ ได้เห็นผลจริงเชิงประจักษ์และจะสามารถขับเคลื่อนต่อไปได้ด้วยดี เพราะชุมชนจริยธรรมจากอัตลักษณ์ต้นทุนศรัทธาเดิมเกิดจากปัญหาความขัดแย้งในสถานการณ์จริงของชุมชน คนเห็นคุณค่าและความสำคัญของชุมชนจริยธรรมจากอัตลักษณ์ต้นทุนศรัทธาเดิม พร้อมทั้งเชื่อมั่นบนฐานของความศรัทธาในอัตลักษณ์ต้นทุนเดิมที่ทำให้คนในชุมชนเกิดจิตใจงามเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนำสู่การขับเคลื่อนไปได้และเรายังเชื่อพลังของชุมชนและพลังให้จิตวิญญาณบรรพบุรุษให้ไว้แก่ชุมชนกว่าหลายร้อยปี จะทำให้ชุมชนดำเนินกิจกรรมร่วมกันผ่านอัตลักษณ์ที่ศรัทธาร่วมกันบนฐานให้ความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา มีพระพุทธศาสนาเป็นหัวใจที่ยังทรงพุทธานุภาพเชื่อมโยงกับความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในชุมชนจริยธรรมจากอัตลักษณ์ต้นทุนเดิม และมีการเคลื่อนไหวของกลุ่มชุมชนจริยธรรมทั้งเยาวชนจิตอาสาต้นทุนศรัทธาเดิมและกลุ่มสตรีจิตอาสาต้นทุนศรัทธาเดิมที่เกิดขึ้นและเชื่อมั่นว่าจะเป็นพลังแห่งชุมชนผ่านรุ่นสู่รุ่นสืบทอดรักษาซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนด้วยศรัทธาที่จะนำชุมชนเกิดความรักสามัคคี มีจิตใจงาม เกิดสุขที่ยั่งยืนสืบไป

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง กระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมจากอัตลักษณ์ต้นทุนศรัทธาเดิม เพิ่มศักยภาพชุมชนจริยธรรมจากอัตลักษณ์ต้นทุนศรัทธาเดิม ได้เกิดกรอบควมจริยธรรมต้นแบบเชื่อมโยงภูมิธรรมและสังคมเดียวกัน กรณีศึกษาบ้านหนองยางคำ ตำบลกองนาง อำเภอบ้านดุง จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้ค้นพบวิธีการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งเกิดความรักสามัคคีปรองดอง สมานฉันท์ มีจิตใจดีงาม และการสร้างครอบครัวจริยธรรม

ต้นแบบโดยใช้หลักพุทธธรรมศรัทธา 4 พรหมวิหาร 4 และคุณลักษณะ 6 ขับเคลื่อน
ในชุมชนบ้านหนองยางคำหรือชุมชนอื่นจะนำไปประยุกต์ใช้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ต้องนำผลการวิจัยไปปรับใช้กับครอบครัวที่อยู่ในชุมชนอื่น ให้เป็นครอบครัว
จริยธรรมต้นแบบโดยใช้หลักพุทธธรรมศรัทธา 4 พรหมวิหาร 4 และคุณลักษณะ 6 เป็นหลัก
ในการประพฤติปฏิบัติของชุมชนบ้านหนองยางคำ ตำบลกอนนาง อำเภอบำบ่อ จังหวัด
หนองคาย เป็นงานวิจัยที่สามารถใช้ได้กับทุกชุมชนแต่การนำไปใช้จะประสบผลสำเร็จหรือไม่
ก็ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบและบริบทของชุมชนนั้นๆ

1.2 ต้องสร้างความเข้าใจให้กับกลุ่มกระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมจากอัต
ลักษณ์ต้นทุนศรัทธาเดิม ตามหลักพุทธธรรมศรัทธา 4 พรหมวิหาร 4 และคุณลักษณะ 6 โดย
สร้างความตระหนัก เห็นคุณค่า มีจิตสำนึกเพื่อการขับเคลื่อนแก้ปัญหาความขัดแย้งของชุมชน
และสร้างชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง

1.3 ต้องพัฒนาชุมชนกระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมจากอัตลักษณ์ที่เป็นต้น
ทุนศรัทธาเดิม สร้างจิตได้สำนึก สร้างองค์ความรู้ สร้างความตระหนักเกิดปัญญาจริยธรรม
แนวคิดใหม่ เปลี่ยนพฤติกรรมแก้ปัญหาความขัดแย้งของชุมชน ผู้วิจัยต้องอาศัยความมุ่งมั่น
ทุ่มเท วิริยะอุตสาหะ อุตุน มีภาวะการณ์เป็นผู้นำที่สูง เพราะนวัตกรรมชุมชนจริยธรรม
จากอัตลักษณ์ต้นทุนศรัทธาเดิม เป็นกระบวนการเรียนรู้ใหม่ จริยธรรมใหม่ เพื่อยกระดับให้
เป็นชุมชนจริยธรรมข้ามพ้นความขัดแย้งที่ตระหนักถึงคุณค่าในอัตลักษณ์ ได้ทำให้ชุมชนเกิด
ความศรัทธาประกอบด้วยปัญญาโดยการนำหลักพุทธธรรมศรัทธา 4 พรหมวิหาร 4 และ
คุณลักษณะ 6 ทำให้เกิดชุมชนจริยธรรมที่ยึดหลักเหตุผล ยกระดับจิตใจของชุมชนให้สูงขึ้น
และเข้มแข็งยั่งยืน

1.4 ต้องมีความเข้าใจว่างานวิจัยเป็นงานวิจัยที่มุ่งแก้ปัญหาความขัดแย้งกับชุมชน
จริยธรรม สามารถเปลี่ยนพฤติกรรม เปลี่ยนทัศนคติ ค่านิยมให้ดีขึ้น ผู้วิจัยต้องสร้างพลัง
ศรัทธา ค่านิยมที่มีต่อชุมชนจริยธรรมจากอัตลักษณ์ต้นทุนศรัทธาเดิม สามารถเข้าถึงจิต
วิญญาณของคน ครอบครัวและชุมชนนำหลักพุทธธรรมศรัทธา 4 พรหมวิหาร 4
และคุณลักษณะ 6 เป็นกระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมยกระดับให้เป็นจริยธรรมต้นแบบ
ของบุคคล ครอบครัวและชุมชนที่ใช้จริยธรรมจากอัตลักษณ์ต้นทุนศรัทธาเดิมและ
องค์ประกอบทางคุณธรรม หากปราศจากอัตลักษณ์ต้นทุนศรัทธาเดิมและกลุ่มผู้วิจัยขับเคลื่อน
ก็จะไม่เกิดปัญญาทางจริยธรรมใหม่ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งของชุมชน

ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป

ในงานวิจัยชิ้นนี้เป็นนวัตกรรมชุมชนวิจัยธรรมจากอัตลักษณ์ต้นทุนศรัทธาเดิมในกรณีที่มีผู้สนใจนำไปต่อยอดทางความคิดและทำงานวิจัยต่อโดยมุมมองของผู้วิจัยเสนอแนะในประเด็นเรื่อง อัตลักษณ์ชุมชนร่วมสมัยสองฝั่งโขง นั่นคือเรื่องของการนำเอาอัตลักษณ์ของสองประเทศไทยลาวที่มีประวัติศาสตร์เชื่อมโยงกันมาทางพระพุทธศาสนา เพราะผู้วิจัยเชื่อว่า ชุมชนจะอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสันติสุขได้นั้นต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ร่วมสมัยกันอย่างกลมกลืนเปรียบเทียบกันให้เห็นเป็นรูปธรรมระหว่างประเทศ เป็นแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนในชุมชนบนฐานคิดและคุณลักษณะระหว่างประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนมากเช่นกัน โดยไม่ได้เจาะลึกถึงขั้นที่นำอัตลักษณ์มาเป็นแบบตายตัวในการแก้ปัญหาชุมชนอย่างยั่งยืน